

ΝΙΚΗ ΚΑΡΑΓΑΤΣΗ

ΝΙΚΗ ΚΑΡΑΓΑΤΣΗ

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

15 ΜΑΪΟΥ - 30 ΙΟΥΝΙΟΥ 2002

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ
ΜΕΓΑΡΟ ΕΥΝΑΡΔΟΥ
ΑΓ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ 20

Τὸ τέλος τοῦ καλοκαιριοῦ, 1976, λάδι σὲ ξύλο, 23 x 30 ἐκ.

«ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΟΥ ΤΗΣ ΑΝΔΡΟΥ»

ΓΙΑ ΤΗΝ ΝΙΚΗ ΚΑΡΑΓΑΤΣΗ

ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ μπορεί κανείς να γράφει και να μιλά ὄρες. Πόσα δὲν ἔχουν εἰπωθεῖ, ὠραῖα και ἀκριβή, γι' αὐτὴ τὴν ἀμίλητη τέχνη! Ἀπὸ σπουδαίους, ἀπὸ ἀρμόδιους και μὴ. Κι ὅμως νὰ προσέχει πρέπει κανείς, ὅταν τὰ λόγια του ἀρχίζουν ξαφνικά νὰ διαλύουν τὴν ὁμίχλη ἑνὸς πίνακα, ὅταν τὰ χρώματά του ἀρχίζουν νὰ σβήνουν σιγὰ σιγὰ και ὁ τόπος τῆς ζωγραφικῆς ἀποσυντίθεται και βουλιάζει κάτω ἀπὸ λέξεις και ἐπιδέξιες φράσεις.

Πέρασαν εἴκοσι τόσα χρόνια, ἓνα τέταρτο αἰῶνα σχεδόν, ἀπὸ τὸ 1978, ὅταν ἀνέβαινα τὶς ξύλινες σκάλες τῆς γκαλερί «ΩΡΑ» τοῦ Ἀσαντούρ Μπαχαριάν. Καὶ βρέθηκα μπροστὰ στὴ ζωγραφικὴ τῆς Νίκης Καραγάτση. Ἡ ἐποχὴ ἐκείνη ζητοῦσε ἀπὸ ὅλα τὴν ἔξαψη. Εἶχε ἀκόμη τὴ διέγερση τῶν στρατευμένων χρόνων.

Γιὰ ποιὸν ζωγράφιζε ἡ Νίκη Καραγάτση;

Θά 'ταν εὐκολο νὰ πεῖς «ἐδῶ εἶναι ὅλα ὠραῖα πολὺ. Σὲ τόνο μελαγχολικὸ και χαμηλό». Κι ὅμως, ὄχι. "Ὅπως λέει ὁ ποιητής, "Α!, τούτη ἡ ζέστα εἶναι βαθειά, δὲν μοιάζει καμμιάν ἄλλη... τούτη ἡ ζέστα, ἀπ' τὸ Θεὸ μονάχα εἶναι βγαλμένη... ἀκόμα και τὸν θάνατο ἡ ψυχὴ μου νὰ ὑπομένει...

Εἶχαμε κουραστῆ νὰ τσακωνόμαστε συζητώντας. Γιὰ τὴ θρησκεία, γιὰ τὴν πολιτικὴ, γιὰ τὴν τέχνη... Σκέφτηκα, μ' αὐτὴ τὴ γυναικα θὰ ἤθελα νὰ μιλήσω... ἐπιτέλους... και μὲ τὸ πιὸ ὠραῖο συνωμοτικὸ ὕφος. Γιὰ τὰ μυστικὰ τῆς ζωῆς. Ταίριαζε στὴ ζωγραφικὴ τῆς.

Χρώματα, στοιχειῶα πού προέρχονται ἀπὸ τὴ γῆ, ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἀπὸ τὸ σαπρόχωμα, ἀπὸ τὴ λεπτὴ ἐξωτερικὴ φλούδα τῆς γῆς κι ἀπ' τὴν πιὸ κοντινὴ τῆς ἀτμόσφαιρα.

Τώρα πού περνοῦν ξανά ἀπὸ μπροστά μου οἱ εἰκόνες τῆς ζωγραφικῆς τῆς, τὰ καφενεῖα, τὰ πρόσωπα, οἱ παραλίες, τὰ σπίτια, τὰ δωμάτια, οἱ γωνιές τους, τὰ νυχτερινὰ τῆς λογιῶ λογιῶ πράγματα, βάζα, τσιγάρα, κουτιὰ μὲ μπογιές, μὲ κλωστές, μὲ κοχύλια, τὰ παιδιὰ, ὁ Δημήτρης μὲ τὸ μπλὲ πουλοβεράκι, ἡ θάλασσα, ἡ βουτιά, μοῦ ῥχεται στὸ νοῦ ἡ ἱστορία ἐνὸς Τούρκου συγγραφέα γιὰ μιὰ χελιδονοφωλιὰ σ' ἓνα παρακμιακὸ καφενεῖο ἐνὸς λιμανιοῦ. Φαντάζεται...

...μέσα στὴ χελιδονοφωλιὰ εἶδα μιὰ γυναίκα. Μόλις νύχτωνε, καθόταν τὸ χελιδόνι σὲ μιὰ γωνιά, στὴν ἄλλη ἐκείνη καὶ κοιταζόντουσαν. Τίποτα τὸ ἄπρεπο δὲν κάναν στὸ σκοτάδι. Γιατὶ εἶναι πυκνὸ τὸ σκοτάδι στὴ χελιδονοφωλιὰ. Μονάχα μιὰ μυρωδιὰ λάσπης ἀκροβατώντας τοὺς πλησίαζε. Ὅσο ὠραῖα σμίγεις ἄλλου, σμίγεις καὶ μέσα στὴ χελιδονοφωλιὰ. Ὅχι ὅμως πὼς δὲν εἶναι πιὸ πρωτότυπο. Τὸ χελιδόνι ἔφερε ἀπ' τὸ πρωὶ γιὰ τὸ βράδυ ἐκεῖνο μιὰ πυγολαμπίδα. Μὲ τὸ σάλιο του, πού ἔναι σωστὴ κόλλα, τὴν κολλοῦσε στὸ θόλο τοῦ ταβανιοῦ. Ὅλη τὴ νύχτα λουζόταν ἡ φωλιὰ στὸ δροσερὸ φῶς τῆς πυγολαμπίδας, λές καὶ τὴ φώτιζε ἡ λάμψη κάποιας μακρινῆς ἀστραπῆς.

...ἡ γυναίκα μέσα στὴ χελιδονοφωλιὰ περίμενε νὰ ῥθει ἡ νύχτα. Κάτι τέτοιες μέρες τὴν ἔπιανε μιὰ στεναχώρια. Δὲν χτένιζε τὰ μαλλιά τῆς. Νὰ χτενιστῶ, ἔλεγε, κι ἰδρῶνε. Φυσοῦσε ἀγέρας ἔξω ἀπὸ τὸ καφενεῖο. Καὶ πάνω πού ἦταν ἔτοιμη νὰ τὰ κάνει ὅλα ἀπ' τὰ νεῦρα τῆς χίλια κομμάτια, ἔπιανε δυνατὴ βροχὴ. Τὸ χελιδόνι κυνηγοῦσε μύγες καὶ στὴ βροχὴ ἀκόμα. Δὲν γύρευε νὰ χωθεῖ πουθενά, ἂν ἦταν μακριὰ ἀπὸ τὴ φωλιὰ. Χωνόταν σὲ μιὰ γωνιά, φούσκωνε

κι ἔκανε πὼς κοιμόταν. Μόλις ἔνιωθε πὼς κόπασε ἡ βροχή, πεταγόταν πάλι νὰ κυνηγήσει στοὺς ἀγροὺς πυγολαμπίδες. Ἡ χελιδονοφωλιά εἶχε θόλο ὅπως τὰ τζαμιά. Κι ἦτανε κρύο, παγερό, τὸ φῶς τῆς πυγολαμπίδας, μὲ μπλέ, κόκκινες, κίτρινες, λογιῶ λογιῶ ἀποχρώσεις.

Μὴ νομίζετε, ἔτσι πού σᾶς τὰ διηγοῦμαι ὅλα αὐτά, πὼς μιλῶ γιὰ κάποια χελιδόνα. Δὲν εἶναι πουλί ἢ γυναίκα πού 'ναι μέσ' στὴ χελιδονοφωλιά, δὲν εἶναι κανένα ἀερικό. Εἶναι πλάσμα ἀνθρώπινο...

ΕΓΓΡΑΦΑ ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ ἄτακτα γιὰ σᾶς σὰν μουσικός. Σὰν μουσικός πού θὰ ἀρχίζε τὴ μουσικὴ του ἀπὸ «τὸ τέλος τοῦ καλοκαιριοῦ τῆς Ἰανουαρίου». Κοιτάζοντας τὸν πίνακά σας, ἔνιωσα πὼς κάτι χρωστᾷ τὸ τραγούδι μου στὴ ζωγραφικὴ σας. Καὶ ξέρω πὼς θὰ σᾶς ἄρεσε πού δὲν τὸ ξέρετε τώρα αὐτὸ καθόλου. Γιατὶ ξέρετε πὼς μαθηματικά, ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ δικοῦ σας «καλοκαιριοῦ» κάποιος θὰ βρεθεῖ, πάντα κάποιος βρίσκεται, νὰ ἀρχίσει τὸ δικό του καλοκαίρι.

Γιὰ ποιὸν ζωγράφιζε ἡ Νίκη Καραγάτση;

ΝΙΚΟΣ ΕΥΔΑΚΗΣ

ΝΙΚΗ ΚΑΡΑΓΑΤΣΗ

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΣΤΙΣ 27 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ ΤΟΥ 1914 γεννιέται στὴ Χώρα τῆς Ἐνδρου ἡ Νίκη, δεύτερο παιδί τοῦ καπετάνιου Λεωνίδα Καρυστινάκη καὶ τῆς Μίνας, τὸ γένος Κλεάνθη Πολέμη. Ἡ οἰκογένεια ζεῖ στὸ σπίτι πού ἔχτισε πρὸς τὰ τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ 1870 ὁ παππούς τῆς Νίκης, ὁ γνωστός ἐφοπλιστὴς τῆς ἐποχῆς Κλεάνθης Πολέμης, λίγο καιρὸ πρὶν παντρευτεῖ τὴ νόνα της, τὴ Στενιώτισσα ἀρχοντοπούλα Μόσχα Μπίστη. Ἐκεῖ γεννήθηκαν καὶ μεγάλωσαν οἱ δύο κόρες τοῦ ζευγαριοῦ, ἡ πρωτότοκη Μαρία, πού παντρεύτηκε τὸν ἐφοπλιστὴ καὶ ἀργότερα γερουσιαστὴ Λεωνίδα Βογιαζίδη, καὶ ἡ Μίνα, ἡ μητέρα τῆς Νίκης.

Ἐνα καλοκαιριάτικο βράδυ τοῦ 1917, τὸ σπίτι τῶν Πολέμηδων παίρνει φωτιά. Σὲ μερικὲς ὥρες, μὲ τὴ «βοήθεια» τοῦ μελτεμιοῦ, δὲν ἔχουν ἀπομείνει παρὰ οἱ τέσσερις πέτρινοι τοῖχοι του. Τὰ δύο σπιτικά –Πολέμη, Καρυστινάκη καὶ Βογιαζίδη– ἀποφασίζουν νὰ μετακομίσουν προσωρινὰ στὴν Ἀθήνα. Θὰ συγκατοικήσουν σ' ἓνα τριώροφο ἀρχοντικό τῆς ὁδοῦ Ἰουλιανοῦ πού πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ εἶχε ἀγοράσει ὁ Κλεάνθης Πολέμης. Οὐδὲν μονιμότερον τοῦ προσωρινοῦ: τὸ μὲν ἀντρίωτικο σπίτι μέσα σὲ δύο χρόνια θὰ ἔχει ξαναχτιστεῖ, οἱ οἰκογένειες ὅμως δὲν θὰ ξαναγυρίσουν στὴν Ἐνδρὸ παρὰ γιὰ τὶς καλοκαιρινὲς τους διακοπές.

Ἡ Νίκη παρακολουθεῖ τὰ μαθήματα τῶν πρώτων τάξεων στὴ Σχολὴ Κωνσταντινίδη (ἀργότερα Ἀηδοπούλου), ἴσως τὸ πιὸ προοδευτικὸ σχολεῖο τῆς ἐποχῆς. Μολοντί εἶναι ἐνθουσιασμένη μὲ τὸ σχολεῖο της, ὅταν ἔρχεται ἡ ὥρα νὰ μπεῖ στὸ Γυμνάσιο, οἱ γονεῖς της ἀποφασίζουν νὰ τὴ στείλουν σὲ ἓνα σοβαρὸ καὶ αὐστηρὸ σχολεῖο. Τὴν ἐγγράφουν στὸ Ἀρσάκειο. Ἀργότερα ἔλεγε: «Ἄν ἔγινα ζωγράφος, πιθανὸν νὰ ὀφείλεται ἐν μέρει στὸ Ἀρσάκειο. Ἄρχισα νὰ ζωγραφίζω, γιατί ἔτσι ξεχνοῦσα τὴν καταθλιπτικὴ ἀτμόσφαιρα αὐτοῦ τοῦ σχολείου, τοὺς σχολαστικούς καθηγητὲς καὶ τὰ ἀνιαρὰ μαθήματά τους. Ἄν ἐξακολουθοῦσα τὶς σπουδές μου στὴν Σχολὴ Κωνσταντινίδη, ὅπου οἱ δάσκαλοι ἔψαχναν νὰ βροῦν τὰ καλλιτε-

χνικά ταλέντα κάθε παιδιοῦ, πιθανόν νὰ εἶχα μπουχτίσει καὶ νὰ εἶχα στραφεῖ στὶς θετικὲς ἐπιστῆμες, πού πάντα μ' ἐνδιέφεραν».

Στὴν ἐπιμονὴ τῆς γαιαῖας Μόσχας, πού τόσο θαύμαζε τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες, ὀφείλεται καὶ ἡ ἀπόφαση τῶν Καρυστινάκηδων —παρὰ τοὺς σοβαροὺς τοὺς ἐνδοιασμοὺς— νὰ ἐπιτρέψουν στὴν κόρη τους νὰ δώσει ἐξετάσεις στὴ Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν, ὅταν ἡ κοπέλα στὰ 16 χρόνια της τοὺς ἀναγγέλλει ὅτι θέλει νὰ γίνεи ζωγράφος. Τὸ 1930, ἐνῶ ἦταν στὴν τελευταία τάξη τοῦ Γυμνασίου, ἄρχισε ἰδιαίτερο μάθημα ζωγραφικῆς μὲ τὸν ζωγράφο Μπραέσα, καὶ λίγους μῆνες ἀργότερα συνέχισε τὰ μαθήματα μὲ τὸν Γερμενῆ, πού εἶχε ἓνα εἶδος φροντιστηρίου στοῦ Βεῖκου.

Τὸ 1931 ἔδωσε ἐξετάσεις καὶ μπῆκε στὸ Προκαταρκτικὸ Τμῆμα τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν. Στὸ πρῶτο ἐξάμηνο εἶχε δάσκαλο τὸν Μαθιόπουλο καὶ στὸ δεύτερο τὸν Γερασιώτη. Στὸ τέλος τῆς χρονιάς ἔδωσε ἐξετάσεις καὶ μπῆκε στὸ ἐργαστήριο τοῦ Ἄργυροῦ, πού τὸ ἐγκατέλειψε τὸ 1933 ὅταν ἔγινε δεκτὴ στὸ ἐργαστήριο τοῦ Παρθένη, γιὰ νὰ ἐπιστρέψει στὸν Ἄργυρό τὸ 1934. Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1935, ἐνῶ ἄρχιζε ἡ πέμπτη καὶ τελευταία χρονιά τῶν σπουδῶν της, γνώρισε καὶ ἐρωτεύτηκε τὸν νεαρό συγγραφέα Δημήτρη Ροδόπουλο, ὁ ὁποῖος μὲ τὸ ψευδώνυμο Μ. Καραγάτσης ἔχει μόλις ἀρχίσει μιὰ πολὺ ἐπιτυχημένη σταδιοδρομία.

Ὁ Καραγάτσης ἐπιμένει νὰ γίνεи ὁ γάμος σύντομα. Μάταια ἡ Νίκη προσπαθεῖ νὰ τὸν μεταπεισεи, ὥστε νὰ μπορέσει μέχρι τὸ καλοκαίρι νὰ πάρει τὸ δίπλωμά της. Τελικὰ ἡ κοπέλα ὑποχωρεῖ: ἐγκαταλείπει τὴ Σχολή. Ὁ γάμος ἔγινε στὶς 26 Δεκεμβρίου 1935, στὸ σπίτι τῆς ὁδοῦ Ἰουλιανοῦ. Τὸ νυφικὸ τὸ εἶχε ράψει ὁ πιὸ γνωστὸς ράφτης τῆς ἐποχῆς, ὁ Εὐαγγελίδης. Ἡ νύφη φωτογραφήθηκε ἀπὸ τὴ Nelly's. Ἀμέσως μετὰ, τὸ ζεῦγος ἔφυγε γιὰ γαμήλιο ταξίδι στὴ Βιέννη καὶ τὴ Βουδαπέστη.

Δύο μῆνες ἀργότερα, τὸ ζευγάρι ἐπιστρέφει στὴν Ἀθήνα. Ἡ Νίκη εἶναι ἤδη ἔγκυος. Στὶς ἀρχὲς Ὀκτωβρίου τοῦ 1936, ὕστερα ἀπὸ μιὰ πολὺ δύσκολη γέννα, ἔρχεται στὸν κόσμον ἡ κόρη της Μαρίνα. Τὸ ὄνομα τὸ διαλέγει ὁ Καραγάτσης: Μαρίνα ὀνομάζεται ἡ ἡρωίδα τῆς Χίμαιρας, πού μόλις ἔχει κυκλοφορήσει.

Γιὰ τὴ Νίκη ἀρχίζουν τώρα τὰ προβλήματα: Ἡ ὑπερπροστατευμένη

καί ευαίσθητη κοπελίτσα, με τους άπλους και στοργικούς γονείς, μπαίνει τώρα τελείως άπροετοιμαστη στη δίνη της ζωής του Καραγάτση. Ήντρομη αναλαμβάνει τὸ ρόλο της συζύγου, της μητέρας και —τον πιο δύσκολο— της καλής νοικοκυράς. Η ζωγραφική της περιορίζεται σε μερικά πρόχειρα σχέδια της οικογένειας: του άντρα της, της κόρης της, του πεθερού της. Κάποια στιγμή συνειδητοποιεί ὅτι ἡ ζωγραφική δὲν χωράει πια στη ζωή της. Χωρίς να βαρυγκομήσει, σταματάει να ζωγραφίζει. Όλα αυτά τα χρόνια όμως δὲν ἔπαψε να σκέφτεται και να νοσταλγεῖ τὴν τέχνη της.

Λίγο καιρό μετά την Άπελευθέρωση, ὅταν πια ἡ Μαρίνα δὲν χρειάζεται τὴν άμεση φροντίδα της, αρχίζει να ψάχνει κάποια λύση ὡστε να μπορέσει να συνδυάσει τις καθημερινές της ὑποχρεώσεις με τὴ ζωγραφική. Ζητάει ἀπὸ τὴ φίλη της ζωγράφου και χαράκτρια Λουίζα Μοντεσάντου, άφοσιωμένη μαθήτρια του Κεφαλληνου, να γίνει δεκτή ὡς ακροάτρια στα άπογευματινά μαθήματα του Δασκάλου της. Ο Κεφαλληνός τὴ δέχεται. Παράλληλα αρχίζει δειλά να ζωγραφίζει. Λίγους μήνες αργότερα θα διακόψει τὰ μαθήματα χαρακτικής, που δὲν τὴν ἐνδιέφεραν ιδιαίτερα, και θα άφοσιωθεί ὀλοκληρωτικά στην αγαπημένη της ζωγραφική.

Τὸν ἴδιο καιρό ἔρχεται πάλι σε ἔπαφή με τους παλιούς της συναδέλφους: Τσαρούχη, Μανουσάκη, Μόραλη, Νικολάου, Ήγγονόπουλο, Βασιλείου. Μέσα στη δεκαετία που μεσολάβησε ἀπὸ τότε που ἔγκατέλειψε τὴ Σχολή, πολλά ἔχουν αλλάξει. Οί νέοι αὐτοὶ ζωγράφοι δὲν ἀμφισβητοῦν μόνο τὰ διδάγματα της Σχολής, ὅπως συνέβαινε στη δεκαετία του '30. Ἔχουν ἤδη ἀνοίξει τούς δικούς τους προσωπικούς δρόμους, με ἕναν κοινὸ στόχο: τὴ μελέτη της ἑλληνικῆς ζωγραφικῆς παράδοσης ἀπὸ τὴν αρχαιότητα, τὴ βυζαντινὴ και τὴ μεταβυζαντινὴ περίοδο μέχρι τὴ λαϊκὴ αἰσιογραφία και ζωγραφικὴ του 19ου και του 20ου αἰώνα.

Για μιὰ δεκαετία, ἡ Νίκη συνεχίζει να ζωγραφίζει ἀθόρυβα. Μόνο μετά ἀπὸ πολλές πιέσεις του Σπύρου Βασιλείου πῆρε μέρος τὸ 1950 στην ἔκθεση της καλλιτεχνικῆς ομάδας «Στάθμη» με δύο μικρὰ τοπία της Ἐνδρου. Τὸ 1956 ἀποφασίζει ἐπιτέλους να κάνει τὴν πρώτη ἀτομικὴ της ἔκθεση στην Αἴθουσα Πέην. Οί πολὺ καλές κριτικές, ἡ θετικὴ ἀνταπόκριση του

κοινοῦ καὶ κυρίως ὁ ἐνθουσιασμός τῶν συναδέλφων τῆς δίνουν κουράγιο. Γιὰ πρώτη φορά ὁ Καραγάτσης, φανατικός πολέμιος τῶν γυναικῶν δημιουργῶν —«οἱ γυναῖκες», ἔλεγε, «δὲν ἔχουν φαντασία, εἶναι ἀνίκανες νὰ μετουσιώσουν δημιουργικά τὴν πραγματικότητα»—, ἀντιμετωπίζει μὲ ἐνδιαφέρον τὴ ζωγραφικὴ τῆς γυναίκας του. Ἔχοντας τὴ συμπαράσταση τοῦ Καραγάτση, ἡ Νίκη μπορεῖ τώρα νὰ ζωγραφίζει ὅσες ὥρες θέλει, χωρὶς νὰ νιώθει ἐνοχές.

Αὐτὸς ὅμως πού τὴν ἐνθαρρύνει οὐσιαστικά αὐτὰ τὰ χρόνια εἶναι ὁ Τσαρούχης. Ἡ σχέση τους γίνεται πολὺ στενὴ. Συχνὰ τὰ ἀπογεύματα ἡ Νίκη πηγαίνει στὸ ἀτελιέ του καὶ τὸν παρακολουθεῖ νὰ ζωγραφίζει, συζητοῦν γιὰ ζωγραφικὴ, καμιὰ φορά τὸν βοηθεῖ ὅταν ἐτοιμάζει σκηνικὰ καὶ κοστούμια. Ἄλλες φορές ἔρχεται ὁ Τσαρούχης στὸ σπίτι της καὶ βλέπει τὴ δουλειά της.

Ἡ ζωὴ ὅμως τῆς οἰκογένειας ξαφνικά σκοτεινιάζει ἓνα πρωινὸ τοῦ Νοεμβρίου 1958, ὁ Καραγάτσης, στὰ πενήντα του χρόνια, παθαίνει ὀξύτατο ἔμφραγμα καὶ στίς 14 Σεπτεμβρίου 1960 πεθαίνει πάνω σὲ μιὰ κρίση παροξυντικῆς ταχυκαρδίας, ἀφήνοντας τὸ «10» ἡμιτελές. Εἶναι 52 χρονῶν· ἡ Νίκη 46.

Τὸ 1965, τὸ σκηνικὸ τῆς οἰκογένειας ἀλλάζει καὶ πάλι. Ἡ Μαρίνα παντρεύεται τὸν Ἀμερικανὸ ζωγράφο Φίλιππο Τάρλοου, καὶ τὸν ἐπόμενο χρόνο γεννιέται ὁ μοναδικὸς ἐγγονὸς τῆς Νίκης, ὁ ἀγαπημένος της Δημήτρης.

Τὸν Μάρτιο τοῦ 1969, τὴν ἡμέρα πού κηδεύεται ὁ μονακριβὸς ἀδελφὸς τῆς Νίκης, ὁ Ἀντώνης, ἐγκαινιάζεται μιὰ καινούργια γκαλερί στὴν ὁδὸ Ξενοφῶντος, ἡ «ΩΡΑ», μὲ μιὰ ἐκθεση τεσσάρων ζωγράφων: Ν. Καραγάτση, Γ. Μανουσάκης, Α. Φωκᾶς, Φ. Τάρλοου. Ἡ Νίκη γίνεται στενὴ φίλη μὲ τὸν ζωγράφο Ἀσαντοῦρ Μπαχαριάν, πού διευθύνει τὴν γκαλερί, καὶ τὴ γυναίκα του Χριστίνα. Οἱ ἐπόμενες δύο ἀτομικὲς τῆς ἐκθέσεις, τὸ '74 καὶ τὸ '77, θὰ γίνουν στὴν «ΩΡΑ».

Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1972 ἄρχισε ἡ μεγάλῃ περιπέτεια τῆς υγείας τῆς Νίκης, πού τελείωσε μὲ τὸ θάνατό της τὸ 1986. Αὐτὰ τὰ 14 χρόνια ὑπῆρξαν τὰ πιὸ δημιουργικά γιὰ τὴ Νίκη. Ὅσοι καιρὸς τῆς μένει, ἀνάμεσα στὰ ἀπανωτὰ ταξίδια στὴν Ἀγγλία λόγω τῆς υγείας της, τὸν ἀφιε-

ρώνει στη ζωγραφική της, πού ολοένα γίνεται πιό απλή, πιό ουσιαστική, πιό προσωπική. Τò ενδιαφέρον της στρέφεται κυρίως σέ τόπους, χώρους, αντικείμενα καί ανθρώπους πού γνωρίζει καί αγαπά.

Στήν Ἀθήνα ζωγραφίζει τήν καθημερινότητα τοῦ διαμερίσματός της στήν ὁδὸ Χάρητος: ἕνα φλιτζάνι μὲ καφέ καί δίπλα μιὰ φέτα ψωμί, τὸ κουτί μὲ τὶς κλωστὲς καί τὶς βελόνες της, ἕνα ἄλλο κουτί μὲ τὶς μπογιές της μέσα σὲ γυάλινα βαζάκια, τὸ νεροχύτη, τὸ μαῦρο σιδερένιο κρεβάτι της μὲ τὶς φωτογραφίες τῶν ἀγαπημένων της, ἕνα ποτήρι κονιάκ καί κοντὰ ἕνα ρολόι, ἕνα ποτήρι οὔζο καί πάλι ἕνα ρολόι (παραγγελία τοῦ ποιητῆ Νίκου Καρούζου γιὰ ἐξώφυλλο συλλογῆς του, σχέδιο ὅμως πού ποτὲ δὲν πραγματοποιήθηκε), τήν ἀχνή φιγούρα της ἔτσι ὅπως ἀντανάκλαται τῆ νύχτα στήν τζαμόπορτα τοῦ μοναχικοῦ της ἀτελιέ.

Στήν Ἄνδρο, τὸ ἐνδιαφέρον της συγκεντρώνεται κυρίως στὸ πατρικό της σπίτι καί στὸν Δημήτρη. Ἐδῶ τὸ παρελθὸν συνυπάρχει μὲ τὸ παρόν, οἱ παιδικὲς μνημὲς μὲ τὴ ζωντανὴ πραγματικότητα.

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1986, βαριά ἄρρωστη, ἐπισκέπτεται γιὰ λίγες μέρες τήν Ἄνδρο. Ἐπιστρέφοντας στήν Ἀθήνα ζωγραφίζει τὸ τελευταῖο της ἔργο: εἶναι ἕνας ὕστατος ἀποχαιρετισμὸς στὸ ἀγαπημένο της νησί. Ἡ Νίκη Καραγάτση πέθανε λίγους μῆνες ἀργότερα. Ἦταν Δεκεμβρὸς τοῦ 1986.

ΜΑΡΙΝΑ ΚΑΡΑΓΑΤΣΗ

[Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ «Σχεδιάσμα βιογραφίας» πού συνέταξε ἡ Μαρίνα Καραγάτση γιὰ τὸ λεύκωμα *Νίκη Καραγάτση*, Ἐκδόσεις ἸΑΓΡΑ, 1997.]

Αὐτοπροσωπογραφία, "Ἄνδρος 1976, λάδι σὲ μουσαμά, 35 x 30 ἐκ.

Ό Ναυτικός Όμιλος στην Άνδρο, 1981, λάδι σέ μουσαμά, 50 x 100 εκ.

Μπάλα στο Δημοτικό Σχολείο τῆς Ἀνδρου, 1981, λάδι σὲ ξύλο, 11 x 24 ἐκ.

Παιδιά ψαρεύουν στὴν Πλακούρα, 1982, τέμπρα, 17 x 28 ἐκ.

Πορτρέτο Δημήτρη, 1978, λάδι σε ξυλοτέζι, 25 x 15 εκ.

Ἡ Χαλκίδα τὴ νύχτα, 1972, λάδι σὲ μουσαμά, 33 x 48 ἐκ.

Ὀνειρική ἐκδοχή τοῦ λιμανιοῦ τῆς Ἀνδρου, λάδι σὲ ξύλο, 27 x 49 ἐκ.

Τὰ παλιὰ παιγνίδια, λάδι σὲ μουσαμά, 41x31 ἐκ.

Νέος καθισμένος πὸ ἀκουμπάει σὲ τραπέζακι, 1957, λάδι σὲ μουσαμά, 112 x 65 ἐκ.

Τὰ τάματα, 1974, λάδι σὲ ξύλο, 21 x 38 ἐκ.

Τὸ πρωινό, 1984, λεπτὸ ὕλικὸ κολημένον σὲ τελάρω, 39 x 59 ἐκ.

Ο ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ

ΤΟ ΔΗΜΙΤΡΑΚΗ

Ο ΠΑΖΕΙ Ο ΜΡΕΓΙΝΣ
ΤΟ ΣΠΑΒΕΡΡΑ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ

1. Αυτόπροσωπογραφία, "Ανδρος 1976, λάδι, 35,5 x 30,5 εκ.
2. "Η Μαρίνα στὸν κήπο τῆς Κηφισιάς, 1968, λάδι, 27 x 21 εκ.
3. Πορτρέτο τοῦ Δημήτρη (προφίλ), λάδι, 14 x 11 εκ.
4. "Ο Δημήτρης στὸ δωμάτιό του, "Ανδρος 1976, λάδι, 23 x 18 εκ.
5. Πορτρέτο τοῦ Δημήτρη, 1978, λάδι, 25 x 15,5 εκ.
6. "Η Χρυσούλα, 1980, λάδι, 26,5 x 21 εκ.
7. "Ο Μ. Καραγάτσης ἀπὸ παλιὰ φωτογραφία, 1980, λάδι, 39 x 19 εκ.
8. Πασαλιμάνι, 1957, λάδι, 25 x 56 εκ.
9. Σπουδὴ γιὰ τὸ Νυχτερινὸ Πασαλιμάνι, 1957, τέμπρα, 30,5 x 24 εκ.
10. Φωτογραφεῖο στὴ Χαλκίδα, 1959, αὐγὸ, 50 x 66 εκ.
11. Νέος καθισμένος μὲ ριγὲ κοστουμί, 1957, τέμπρα, 30 x 19,5 εκ.
12. Νέος καθισμένος πὸ ἀκουμπάει σὲ τραπέζια, 1957, λάδι, 112 x 64,5 εκ.
13. Τὸ δωμάτιο τῆς Νίκης στὴν "Ανδρo, 1981, λάδι, 50,5 x 71 εκ.
14. Τὸ τέλος τοῦ καλοκαιριοῦ στὴν "Ανδρo, 1976, λάδι, 23,5 x 30,5 εκ.
15. Τὰ τάματα, 1974, λάδι, 21 x 38,5 εκ.
16. Τὰ πινέλα, 1978, λάδι, 19 x 11 εκ.
17. «Σαντέ», 1981, λάδι, 19 x 29 εκ.
18. Βάζο μὲ γεράνια, 1977, λάδι, 22 x 16 εκ.
19. "Η ἀλιανιάρα, 1985, λάδι, 13 x 28 εκ.
20. Ἐσωτερικὸ μὲ φιγούρα πὸ διαβάζει, 1952, αὐγὸ, 29 x 20,5 εκ.
21. Στὸ τζάμι, 1979, τέμπρα, 29 x 23,5 εκ.
22. Ἐσωτερικὸ μὲ ἀψίδα τοῦ Κόντογλου, 1985, τέμπρα, 22 x 27 εκ.
23. "Η ὁδὸς Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, 1980, τέμπρα, 18 x 28 εκ.
24. Σπίτι τῆς ὁδοῦ Σπευσίππου, 1984, τέμπρα, 24 x 28 εκ.
25. "Η Δεσποινούλα, "Ανδρος 1979, τέμπρα, 19 x 29 εκ.
26. "Η μελέτη, 1980, τέμπρα, 19 x 29 εκ.
27. "Ο Δημήτρης στὰ κεραμίδια τῆς ὁδοῦ Χάρητος, 1980, τέμπρα, 21,5 x 33 εκ.
28. "Η Μαρίνα στὸν κήπο τῆς Κηφισιάς, 1968, τέμπρα, 23 x 33,5 εκ.
29. Πασαλιμάνι – Τὸ Ναυτικὸ Νοσοκομεῖο, 1956, τέμπρα, 23 x 37 εκ.
30. "Η Πλατεία τοῦ Μεταξουργείου, τέμπρα, 21 x 31 εκ.
31. Πολυκατοικίες, 1956-57, λάδι, 72,5 x 82 εκ.
32. Ἐσωτερικὸ τῆς "Ανδρου μὲ παλιὸ καθρέφτη, 1969, αὐγὸ, 39 x 30 εκ.
33. Τὸ πρωινό, 1984, λάδι, 40 x 60 εκ.
34. Κουτί μὲ μπογιές, 1981, λάδι, 30 x 48 εκ.
35. Ρολοί, κουτί, φλιτζάνι, μπουκάλι μὲ μπογιὰ, μεζούρα, 1980, λάδι, 33 x 56 εκ.
36. Παιδιὰ στὸ γήπεδο τῆς "Ανδρου, 1980, τέμπρα, 47 x 66 εκ.
37. "Ο Δημήτρης μὲ τὰ ἀθλητικά του, "Ανδρος 1979, τέμπρα, 36 x 27 εκ.
38. Κοριτσάκι μὲ ροζ φόρεμα.

1955-57, τέμπερα, 26,5 x 13 εκ. 39. Ήλιοθεραπεία στὰ Γιάλια, "Ανδρος 1983, τέμπερα, 9 x 13 εκ. 40. Στὴν πηγὴ τοῦ Πασχάλη, "Ανδρος 1980, τέμπερα, 18 x 19,5 εκ. 41. Στὰ Γιάλια, μὲ ἄσπρη τέντα καὶ κολυμβήτρια μὲ μαῦρο μαγιό, 1983, τέμπερα, 17 x 19 εκ. 42. Καφενεδάκι στὰ Γιάλια, "Ανδρος 1984, τέμπερα, 18,5 x 20 εκ. 43. Ψάρεμα στὴν Πλακούρα, "Ανδρος 1981, τέμπερα, 17 x 24 εκ. 44. Τὸ ποδήλατο τοῦ Δημήτρη, "Ανδρος 1974, τέμπερα, 24 x 33,5 εκ. 45. Ἡ βουτιὰ, "Ανδρος 1976, λάδι, 16,5 x 12 εκ. 46. Ὁ Ναυτικὸς Ὅμιλος, "Ανδρος 1981, τέμπερα, 18,5 x 32,5 εκ. 47. Ἡ βουτιὰ, "Ανδρος 1976, λάδι, 40 x 49 εκ. 48. Στὸ γήπεδο τῆς "Ανδρου, 1978, λάδι, 48 x 66 εκ. 49. Ὁ Ναυτικὸς Ὅμιλος, "Ανδρος 1981, λάδι, 50 x 100 εκ. 50. Στὰ Γιάλια, ἀραγμένες θάρκες στὴν ἀμμουδιά καὶ δυὸ φιγούρες, "Ανδρος 1983, τέμπερα, 12 x 26 εκ. 51. Παιδιὰ στὴν Πλακούρα, "Ανδρος 1982, τέμπερα, 17 x 28 εκ. 52. Ἀπόκριες στὴν "Ανδρο τὸ 1977, 1979, λάδι, 39 x 30 εκ. 53. Τσίρκο, 1970, λάδι, 26 x 36 εκ. 54. Τσίρκο, 1970, αὐγὸ, 35 x 50 εκ. 55. Τὰ παλιὰ παιχνίδια, 1945, λάδι, 41 x 31 εκ. 56. Τὸ τσίρκο, μεικτὴ τεχνικὴ, 22 x 28,5 x 23 εκ. 57. Ὁ Δημήτρης κι ἕνας φίλος του μπροστὰ σὲ σκηνικὸ στὸ φωτογραφεῖο τῆς Χαλκίδας, 1975-76, τέμπερα, 14,5 x 23 εκ. 58. Τσίρκο (Cirque de France), 1970, τέμπερα, 17 x 26 εκ. 59. Τὸ θεατράκι τοῦ Δημήτρη, τέμπερα, 27 x 35 εκ. 60. Τὸ κουκλοθέατρο τοῦ Δημήτρη, μεικτὴ τεχνικὴ, 39 x 39 x 20,5 εκ. 61. Φιγούρες ἀπὸ τὸ κουκλοθέατρο τῆς Μαρίνας, μεικτὴ τεχνικὴ 62. Tir Parisien, 1962, τέμπερα, 33 x 44 εκ. 63. Μπάλα στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο τῆς "Ανδρου, 1981, λάδι, 11 x 25 εκ. 64. Ὁ Δημήτρης στὰ βράχια, "Ανδρος 1984, λάδι, 16 x 19 εκ. 65. Ἀπόκριες στὴν "Ανδρο τὸ 1977, 1979, αὐγὸ, 18,5 x 18,1 εκ. 66. Ἡ τάξη τοῦ κυρίου Χελιώτη, "Ανδρος 1977, λάδι, 15,5 x 20 εκ. 67. Στὸ γήπεδο τῆς "Ανδρου, 1979, λάδι, 8,5 x 13 εκ. 68. Ἡ βουτιὰ (τρίπτυχο), 1976, λάδι, 20 x 45 εκ. 69. Τὸ φυλακισμένο πουλί, λάδι, 20 x 13 εκ. 70. Τὸ γεφύρι στὸ Νειμποριό, "Ανδρος 1976, λάδι, 11 x 27 εκ. 71. Ὁ Δημήτρης κοιμᾶται, "Ανδρος 1980, λάδι, 9 x 20 εκ. 72. Ἡ ἔμαγιέ πιατέλα, 1977, λάδι, 11,5 x 20 εκ. 73. Τὸ λιμάνι τῆς "Ανδρου (τὴ νύχτα), 1981, λάδι, 31 x 49 εκ. 74. Ἡ Χαλκίδα τὴ νύχτα, 1972, λάδι, 33 x 48 εκ. 75. Ὀνειρικὴ ἐκδοχὴ τοῦ λιμανιοῦ τῆς "Ανδρου, 1972, λάδι, 27 x 49 εκ. 76. Σπουδὴ γιὰ τὴ Χαλκίδα τὴ νύχτα, 1958, λάδι, 28 x 48,5 εκ. 77. Τὸ λιμάνι τῆς "Ανδρου, λάδι, 15 x 25 εκ. 78. Παιδιὰ ψαρεύουν

στην Πλακούρα, Ἴνδρος 1982, λάδι, 15,5 x 30 ἐκ. **79.** Αποχαιρετισμὸς στὴν Ἴνδρος, 1986, λάδι, 35,5 x 60 ἐκ. **80.** Ἡ 28ῃ Ὀκτωβρίου 1956 στὴν Κύπρο, 1956, τέμπερα, 14 x 39 ἐκ. **81.** Πολυτεχνεῖο, 1973, λάδι, 45 x 88 ἐκ. **82.** Πολυτεχνεῖο, 1973, λάδι, 20 x 33,5 ἐκ. **83.** Λιοντάρι στὸν Ζωολογικὸ Κήπο τοῦ Λονδίνου, τέμπερα, 24 x 31 ἐκ. **84.** Μαγαζί στὸ Παρίσι καὶ δυὸ ἀνδρικές φριγούρες δεξιά, 1961, τέμπερα, 14,5 x 22 ἐκ. **85.** Καφὸς Λουμίδη, τέμπερα, 20,5 x 32 ἐκ. **86.** Τὸ κατὰστρωμα, τέμπερα, 20 x 14,5 ἐκ. **87.** Τὸ μπλὲ φολκσβάγκεν στὴν Πλακούρα, Ἴνδρος 1983, τέμπερα, 19 x 30 ἐκ. **88.** Κουνέλια στὸ Χιλιομόδι, τέμπερα, 23 x 36 ἐκ. **89.** Ὁ Δημήτρης κρατᾶει μπουκέτο καὶ μῆλο, Πρωτοχρονιά 1986, τέμπερα καὶ κολάζ, 39 x 48 ἐκ. **90.** Αὐτοσχέδιες «εὐχὲς» τῆς Νίκης Καραγάτση στὴν οἰκογένειά της, μεικτὴ τεχνικὴ **91.** Ἡ Ὁρα σὲ κόκκινο μαξιλάρι, 1980, τέμπερα, 6,5 x 7 ἐκ. **92.** Τὸ αὐλιδάκι, Ἴνδρος 1965, τέμπερα, 24 x 16 ἐκ. **93.** Ταβέρνα στὰ Χανιά, 1971, τέμπερα, 16,5 x 14 ἐκ. **94.** Ταβέρνα στὴ Μύκονο, 1955, τέμπερα, 37,5 x 28,5 ἐκ. **95.** Ράφτης στὴν Ἴνδρος, 1978, τέμπερα, 39 x 29 ἐκ. **96.** Καφενεῖο στὴν Αἴγινα, 1956-57, τέμπερα, 19,5 x 33 ἐκ. **97.** Ὁ Δημήτρης μὲ τὸ μπλὲ πουλοβεράκι του, 1972, τέμπερα, 19 x 15 ἐκ. **98.** Ὁ Δημήτρης μὲ κόκκινο πουλόβερ καὶ γαλάζιο βιβλίο, 1970, τέμπερα, 26,5 x 14,5 ἐκ. **99.** Εὐχετήριες κάρτες μὲ ζωγραφικὴ καὶ σχέδια τῆς Νίκης Καραγάτση, μεικτὴ τεχνικὴ **100.** Ἀντίγραφα λαϊκοῦ ἔργου τῆς Ἴνδρου, λάδι, 26 x 34,5 ἐκ. **101.** Ναυτικὸς Ὁμιλος Ἴνδρου, κάρβουνο καὶ χρωματιστὰ κραγιόν, 50 x 100 ἐκ. (προσχέδιο γιὰ τὸ ὑπ. ἀρ. 49) **102.** Στὴν Αἴγινα, σχέδιο μὲ μολύβι, 29,5 x 37,5 ἐκ. **103.** Μανάβικο στὴν Κέρκυρα, σχέδιο μὲ μολύβι, 23,5 x 34 ἐκ. **104.** Καβαλέτο τῆς Ν. Καραγάτση τὴν ἐποχὴ τῆς σχολῆς **105.** Ἐργαλεῖα ζωγραφικῆς τῆς Νίκης Καραγάτση **106.** Σπίτια κοντὰ στὴ Γαλλικὴ Σχολή, σχέδιο μὲ μολύβι, 29,5 x 29 ἐκ. **107.** Ἀπὸ φωτογραφία τοῦ Ἰνδρέα Ἐμπειρικού, σχέδιο μὲ μολύβι, 44,6 x 24,7 ἐκ. **108.** Δυὸ τσιγγανάκια, τέμπερα μὲ προσχέδιο μολύβι, 68,5 x 46 ἐκ. **109.** Νέος κοιτάζει ἀριστερὰ (μελέτη γιὰ τὸ ὑπ. ἀρ. 11), 1956-57, κάρβουνο, 60 x 55 ἐκ. **110.** Νέος κοιτάζει δεξιά (μελέτη γιὰ τὸ ὑπ. ἀρ. 12), 1956-57, κάρβουνο, 60 x 55 ἐκ. **111.** Ὁ νεροχύτης, 1986, τέμπερα, 13,5 x 20 ἐκ. **112. α.** Τὰ Γιάλια μὲ φουρτούνα, τέμπερα, 10 x 11,5 ἐκ. **β.** Ὁ Δημήτρης καὶ ἡ Ἀνθούλα στὴν Κηφισιά, 1968, τέμπερα, 10 x 12 ἐκ. **γ.** Ζευγαράκια στὶς ὄχθες τοῦ Σηκουάνα, 1961, τέμπερα, 9,5 x 12 ἐκ.

113. **α.** Τὸ τρίκυκλο, 1979, τέμπερα, 13,5 x 16 ἐκ. **β.** Στὴν Πλακούρα, Ἴανδρος 1978, λάδι, 8 x 20 ἐκ. **114. α.** Τὸ καφενεῖο τοῦ Νόνα, 197;, τέμπερα, 14 x 9,5 ἐκ. **β.** Στὸ σταθμὸ τῶν λεωφορείων, Ἴανδρος 1975, τέμπερα, 18 x 10,5 ἐκ. **115. α.** Ἄγῶρι ὀπίπλα στὴν ταμπέλα τοῦ καραγιωζοπαίχτη Χαρίδημου, 197;, τέμπερα, 23,5 x 19 ἐκ. **β.** Ἡ Λατέρνα, τέμπερα, 24,5 x 31 ἐκ. **116.** Ὁ Μ. Καραγάτσης, σχέδιο μὲ μολύβι, 23,5 x 29,5 ἐκ. **117. α.** Αὐτοπροσωπογραφία, σχέδιο μὲ μολύβι, 10,5 x 11 ἐκ. **β.** Ὁ Μ. Καραγάτσης, κάρβουνο, 15 x 12 ἐκ. **118.** Ἡ μητέρα τῆς Νίκης, Μίνα Καρυστινάκη, σχέδιο μὲ καφέ μολύβι, 35 x 25 ἐκ. **119. α.** Ὁ πατέρας τῆς Νίκης, Λεωνίδα Καρυστινάκης, κάρβουνο καὶ λευκὴ κιμωλία, 12,9 x 15,5 ἐκ. **β.** Ἰστιοφόρο τῆς οἰκογένειας Καρυστινάκη, ὀξυγραφία καὶ ἀκουατίντα, 12,7 x 17,6 ἐκ. **120.** Χωρὶς τίτλο, ξύλινο κουτὶ μὲ κουκλάκια, ἀστερία καὶ κοχύλια, 5 x 25 x 15,5 ἐκ.

Διοργάνωση
ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ
Διονύσης Καψάλης, Όλγα Δροσινού, Ίωάννα Μαντζαβίνου,
Μαρία Άλεξίου, Έργαστήριο Συντήρησης Μ.Ι.Ε.Τ.,
Δημήτρης Τσαλαματάς

Κατασκευές πλεξιγκλάς
Μίλτος Τσάφας

Έπιμέλεια καταλόγου
Διονύσης Καψάλης

Διορθώσεις
Γιώργος Άνδρουλιδάκης

Παραγωγή καταλόγου
MEMIGRAF

Θερμές ευχαριστίες
πρός την κυρία Μαρίνα Καραγάτση
και τόν κύριο Σταύρο Πετσόπουλο
για την πολύτιμη βοήθειά τους

